

บทที่ ๔

บทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในการส่งเสริมลดความขัดแย้ง ตามแนวทางพระพุทธศาสนา

พระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งควรค่าอย่างยิ่งแก่การศึกษา เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ทราบว่า พระสงฆ์ มิใช่มีบทบาทและหน้าที่เฉพาะพิธีกรรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียว ตามความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ ในขณะที่ พระสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย ท่านยังมีความสามารถในการเป็นผู้นำด้านการบริหาร การช่วยเหลือสังคมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก ในการศึกษาบทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในการส่งเสริมลดความขัดแย้งในสังคมไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลตามลำดับดังต่อไปนี้

๔.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

๔.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับบทบาท

ทฤษฎีบทบาท เป็นทฤษฎีที่เน้นว่ามนุษย์จะแสดงพฤติกรรมตามความคิดเห็นหรือทัศนคติที่เป็นผลมาจากความความหวังทางสังคมตามสถานภาพ ตำแหน่ง และเจ้าหน้าที่ทางสังคมของแต่ละบุคคลกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ บทบาทของแต่ละบุคคลเป็นผลมาจากปัจจัยทางจิตวิทยา ซึ่งได้ แก่ความคิดเห็นหรือทัศนคติ ส่วนบุคคล และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่และสถานภาพของบุคคลที่ประกอบด้วยความคาดหวัง ต่างๆ จากสังคม ซึ่งจะสรุปรวบรวมมาเป็นข้อสมมติฐานสำหรับการศึกษาค้นคว้า ดังต่อไปนี้

ในแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทนี้ มี ผู้ให้ความหมายของคำว่าบทบาทไว้ หลายด้านด้วยกัน แต่โดยส่วนใหญ่ให้ความหมายไว้คล้ายๆ กันว่า “บทบาท คือ สิทธิ และหน้าที่ ของบุคคลแต่ละคนที่สังคมกำหนดขึ้นตามตำแหน่งที่บุคคลนั้นดำรงอยู่”

สุชา จันทรเฒ กล่าวไว้ว่า “บทบาท คือ สิ่ง ที่ บุคคลได้สถานภาพต่างๆ พึงกระทำและขยายความออกไปอีกว่าเมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้สถานภาพอย่างใดแล้วบุคคลที่อยู่ในสถานภาพนั้นๆ จะต้องประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้นั้น”^๑

^๑ สุชา จันทรเฒ, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า

ประสพสุข พันธุ์ประยูร กล่าวว่า “บทบาทคือ การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งและสถานภาพในสังคม”^๒

ณรงค์ เส็งประชา กล่าวว่า “บทบาท คือ พฤติกรรมที่ปฏิบัติ ตามสถานภาพบทบาทเป็นพฤติกรรมที่ สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ บทบาทเป็นหน้าที่ที่ เราจะต้องทำ ส่วนสถานภาพ คือสิ่งที่เราเป็น”^๓

งามพิศ สัตย์สงวน กล่าวอธิบายว่า “สถานภาพเป็นตำแหน่ง บทบาท คือการกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาท มักจะเป็นของคู่กัน คือเมื่อมีสถานภาพจะต้องมีบทบาทด้วย แต่ไม่เสมอไป บทบาท คือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่า จะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่ คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้”^๔

พัทยา สายหู กล่าวว่า “สถานภาพและบทบาทเปรียบเสมือน “ตัว” (ละคร) และบท (บทบาท) ในการเล่นละคร ก็คือ การกำหนดตำแหน่ง และหน้าที่ ให้ผู้ แสดงแต่ละคนมาเล่นเรื่องเดียวกันและโรงเดียวกันนั่นเอง”^๕

ไพบูลย์ ช่างเรียน ได้ให้ความหมายแตกต่างออกไป โดยอธิบายว่า บทบาทโดยทั่วไปพิจารณาความหมายได้สองนัย คือ นัยแรกพิจารณาด้านโครงสร้างสังคม บทบาทหมายถึงตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่างๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น อีกนัยหนึ่งพิจารณาในด้านการแสดงบทบาทหรือการปะทะสังสรรค์ทางสังคม บทบาทจึงหมายถึงผลสืบเนื่องที่มีแบบแผนของการกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานภาพแห่งการปะทะสังสรรค์ นั้น ตามนัยแรก บทบาทเป็นการจำแนกชนิดของบุคคลที่อยู่ในสังคมซึ่งถูกจำแนกโดยคุณสมบัติและพฤติกรรมของเขาที่มีต่อปทัสถาน ตามนัยหลัง บทบาทเป็นวิธีการแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่สังสรรค์กันนั้นว่าจะปฏิบัติอย่างไรดังนั้น บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะสถานภาพ อุปนิสัย ความคิดความสามารถ มูลเหตุจูงใจ การอบรมและความพอใจ^๖

^๒ ประสพสุข พันธุ์ประยูร, “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย”, รายงานการวิจัยเรื่อง, (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒.

^๓ ณรงค์ เส็งประชา, **มนุษย์กับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๐๙.

^๔ งามพิศ สัตย์สงวน, **การจัดระเบียบทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๙.

^๕ พัทยา สายหู , **กลไกของสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๔.

^๖ ไพบูลย์ ช่างเรียน, **สารานุกรมศัพท์ ทางสังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๒๗-๒๙.

ส่วนสำนักวิชาการตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อวงการวิชาการไทย ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้หลายนัยด้วยกัน พอประมวลมาเป็นข้อสรุปเพื่อการศึกษาได้ดังนี้

พาร์สัน (Parsons)^๗ เป็นนักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและสรุปไว้ว่า สถานภาพและบทบาท เป็นคุณลักษณะของผู้แสดงบทบาท คือการจัดระเบียบของผู้เริ่มแสดง เป็นการสร้างและกำหนดการมีส่วนร่วมของเขาในกระบวนการที่มีการกระทำร่วมกัน ซึ่งเป็นการรวบรวมความคาดหวัง ซึ่งเกี่ยวกับตนเองและของบุคคลอื่นๆ ที่เขามีความสัมพันธ์ ด้วยสถานภาพ คือตำแหน่งของผู้แสดงภายในสถาบันที่เขาอยู่ จึงสรุปได้ว่าบทบาทมีลักษณะเป็นกระบวนการ ส่วนสถานภาพมีลักษณะเป็นตำแหน่งของผู้แสดงภายในระบบสังคม ซึ่งกลไกของการขัดเกลาทางสังคมจะเตรียมบุคคลให้แสดงบทบาทที่เขาชอบ

ลินตัน (Linton)^๘ กล่าวว่า พฤติกรรมบทบาทเป็นผลมาจากปัจจัยทางจิตวิทยาได้แก่ ความคิดเห็นหรือทัศนคติส่วนบุคคล และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ตำแหน่งสถานภาพต่างๆ ของบุคคลที่ประกอบด้วยความคาดหวังจากสังคมให้บุคคลที่ครองตำแหน่งนั้นๆ ปฏิบัติบทบาทแสดงให้ เห็นถึงลักษณะที่ไม่หยุดนิ่งของสถานภาพ แต่ละบุคคลได้ รับการกำหนดสถานภาพและครองสถานภาพนั้น โดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่นๆ เมื่อบุคคลใช้สิทธิและหน้าที่ซึ่งประกอบขึ้นเป็นสถานภาพ จึงแยกจากกันไม่ได้

จากความหมายดังที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บทบาทเป็นแบบแผนหรือพฤติกรรมหรือการกระทำ ของบุคคล ตามสิทธิ อำนาจ และหน้าที่ ตามความรับผิดชอบของสถานภาพหรือฐานะของตำแหน่งทางสังคมที่บุคคลนั้นดำรงอยู่

ลักษณะของบทบาท เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของบทบาทที่บุคคลแสดงออกมานักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของบทบาทที่บุคคลแสดงออกมาแตกต่างกันเป็น ๒ กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก มีความเห็นว่า บทบาทมี ๒ ลักษณะ โดยมี จิตตยา สุวรรณชนูและประสพสุขพันธุ์ประยูร ได้ กล่าวถึงลักษณะของบทบาทว่ามี ๒ ประการ คือ (๑) บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Actual Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้ปฏิบัติจริง ไม่ใช่เพียงระดับความคิดเท่านั้น และ (๒) บทบาทตามอุดมคติ หรือบทบาทตามความคาดหวัง (Ideal Role) เป็นบทบาทที่บุคคลควรปฏิบัติที่สังคมคาดหวังเป็นบทบาทที่อยู่ในระดับความคิดเห็นส่วนบุคคลเพื่อสนองตอบสิ่งที่เราแต่ยังไม่ได้ปฏิบัติจริง

^๗ ปาณณี ฐิติวัฒนา, “สาเหตุและผลของความเครียดในบทบาทของครูผู้สอนวิชาสังคมศาสตร์ในวิทยาลัยครู”, รายงานการวิจัยเรื่อง, (เอกสารวิจัยคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ประจำปี ๒๕๒๓), หน้า ๗.

^๘ สมคิด เพ็งอุดม, “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่สักระทรวงหลักระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๖), หน้า ๘.

กลุ่มที่สอง มีความเห็นว่า บทบาทมีลักษณะ ๓ ประการคือ

(๑) บทบาทที่กำหนดไว้ในสังคม หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed Role of Ideal Role) เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้กับตำแหน่งทางสังคมไว้ เช่น พระสงฆ์ จะมีสิทธิและหน้าที่เป็นอย่างไร ดังนั้น จึงทำให้ พอคาดหวังบทบาทของบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งเหล่านั้นได้

(๒) บทบาทตามความรู้สึกที่ได้รับรู้ (The Perceived Role) เป็นบทบาทที่แสดงออกโดยการวินิจฉัยของตนเอง เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆ จะคาดหวังด้วยตนเองว่า ควรจะให้ เป็นอย่างไร ทั้งนี้ ย่อมเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพและประสบการณ์แต่ละคนอีกด้วย

(๓) บทบาทที่ปฏิบัติจริง (The Actual Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้ปฏิบัติได้จริง บางครั้งการแสดงบทบาท ก็เป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือจากความคาดหวัง และการรับรู้เหมือนกัน ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทหนึ่งๆ อาจเป็นสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาวะแวดล้อมทางสังคม

ทฤษฎี เกี่ยวกับบทบาทนี้ มีนักทฤษฎีได้ให้ความหมายมากมายและหลายรูปแบบแต่พอจะสรุปประเด็นสำหรับการศึกษได้ ดังนี้

(๑) บทบาทเป็นสิ่งที่ จะต้องเรียนรู้ จากการมี ปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในสังคมมนุษย์จะเข้ามามีส่วนอยู่ในสังคมได้จากการเรียนรู้บทบาทของตนเองในสังคม

(๒) การมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นจะทำให้มีการมองตนเองและผู้อื่นว่าเป็นเจ้าของสถานภาพ และบทบาทบางอย่าง และผูกพันอยู่กับความคาดหวังของผู้อื่น และความคาดหวังนี้จะเป็นตัวกำหนดแนวทางของบทบาทในแต่ละคน

ดังนั้น บทบาทจึงเป็นความคาดหวังทางการกระทำว่า ในสถานภาพหนึ่งๆ บุคคลควรจะ มีบทบาทอย่างไรโดยจะมีการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญเพื่อให้ทราบว่าแต่ละบุคคลจะต้องแสดง บทบาทและสวมบทบาทอย่างไร ซึ่งการเรียนรู้ บทบาทนี้ จะเกิดจากการเลียนแบบและการสังเกตจาก บุคคลที่เรายึด เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างของบทบาทของตน ที่จะแสดงต่อผู้อื่นในสถานการณ์ ต่างๆ ในสังคมนี้ตามที่ตนเองต้องการ แต่ทั้งนี้การเสนอภาพของตนเองหรือแสดงบทบาทและการสวม บทบาทนี้อาจจะสอดคล้อง หรือขัดแย้งกับความคาดหวังของสังคมก็ได้

๔.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ตามหลักการทางศาสนา

องค์ประกอบของพุทธศาสนา คือ พระรัตนตรัย อันได้แก่ พระพุทธ พระธรรมและ พระสงฆ์ พระพุทธ คือ พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้พระธรรมแล้วสั่งสอนให้ประชาชนประพฤติชอบด้วยการ

^๑เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท”, วิทยานิพนธ์ สส.ม. (การบริหาร และนโยบายสวัสดิการสังคม) บัณฑิตวิทยาลัย, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔), หน้า ๕๔.

วาจา ใจ ตามพระธรรมวินัย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน และเป็นผู้ปลุกให้ผู้อื่นตื่นด้วยได้ สมญานามเรียกขานว่า “พระพุทเจ้า ๑” ส่วนพระธรรมคือ คำสั่งสอนของพระพุทเจ้าที่พระองค์ได้ค้นพบ และพระสงฆ์คือกลุ่มคนที่เกิดศรัทธาเลื่อมใสในคำสั่งสอนของพระพุทเจ้ายอมสละเพศฆราวาสเข้าอุปสมบทตามพระบรมพุทธานุญาต^{๑๐} และเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อกันมา

พระศรีวิสุทธิโมลี (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ว่าพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้มี ได้อยู่อย่างตัวใครตัวมันแต่พระสงฆ์ ได้กลายเป็นสถาบันศาสนา ซึ่งมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ๒ ประการ^{๑๑} คือ

- ๑) บทบาทหรือหน้าที่ต่อตนเอง
- ๒) บทบาทหรือหน้าที่ต่อผู้อื่น

๑) บทบาทหรือหน้าที่ต่อตนเองของพระสงฆ์

ในสมัยพุทธกาล พระพุทองค์ได้ทรงปรารภถึงฐานะหรือกิจที่พึงกระทำของพระสงฆ์ ๒ ประการ คือ

๑.๑ คັນถุระหมายถึงการศึกษาถึงหลักธรรมต่างๆ ที่พระองค์ได้แสดงไว้จนสามารถจำได้ บอกกล่าวและถ่ายทอดได้เรียกว่า บทบาทในการศึกษา

๑.๒ วิปัสสนาธุระ หมายถึง การปฏิบัติ การพิจารณาถึงทุกขลักษณะอนิจจลักษณะ และอนัตตลักษณะ ด้วยความพากเพียรพยายามจนกว่าจะบรรลุถึงพระนิพพาน เรียกว่า บทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติตน ปกครองตน จึงอาจกล่าวได้ว่าหน้าที่ของพระสงฆ์ต่อตนเองนั้นสามารถแบ่งได้ ๒ ประการ คือ บทบาทในการศึกษา และบทบาทในการปฏิบัติตน

บทบาทหน้าที่ในการศึกษา หมายถึง การเรียนรู้พระไตรปิฎกอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทเจ้าทั้งในส่วนของพระวินัยปิฎก พระสุต และพระอภิธรรม^{๑๒} หรือการเรียนรู้ถึงศีล สมาธิ ปัญญา ที่เรียกกันว่า สิกขา ๓ และการศึกษาที่ต้องครอบคลุมข้อปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา หลักธรรมภาคปฏิบัติ^{๑๓} ศึกษาถึงความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ทางจิตและทางปัญญา มีความรู้ ความคิดเห็น ความเข้าใจถูกต้อง^{๑๔} ซึ่งในคัมภีร์ขุททกนิกายมหานิทเทศ ความว่า “บุคคลย่อมศึกษา

^{๑๐} พระธรรมญาณมุนี, การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓), หน้า ๑๑๒.

^{๑๑} ๑๑พระศรีวิสุทธิโมลี (ป.อ.ปยุตโต), พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน, (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนคิวพร, ๒๕๑๓), หน้า ๕๖-๕๗.

^{๑๒} เสถียรพงษ์ วรรณปก, ๒๕๒๙, หน้า ๖๙.

^{๑๓} พระเทพเวที, ๒๕๓๑, หน้า ๒-๓

^{๑๔} พุทธทาสภิกขุ, ๒๕๒๗, หน้า ๓-๔

อริสเติล คือ ศึกษาเรื่องความประพฤติดีทางกาย วาจาให้สูงขึ้นบ้าง ศึกษาในการฝึกอบรมจิตใจให้ดีขึ้นบ้าง ศึกษาในการอบรมปัญญาให้เจริญสูงขึ้นบ้าง เมื่อหน่วงจิตคำนึงถึงการศึกษา ๓ อย่างนี้ ก็ชื่อว่า ศึกษา”^{๑๕} สมัยพุทธกาลการศึกษาของพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกเป็นผู้ทำหน้าที่แนะนำเป็นครู เป็นกัลยาณมิตรแม้แต่พระอริยสาวกต่างก็มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ประสบการณ์ต่อกัน การศึกษาเป็นการศึกษาถึงหลักพระธรรมและพระวินัย เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและการเผยแผ่ต่อไป เมื่อพระพุทธเจ้าได้ปรินิพพานลง พระสงฆ์สมัยต่อมาได้ศึกษาจากพระสงฆ์ผู้เป็นภันเต (ผู้มีอุปสมบทก่อนเรียกว่า “ภันเต” เรียกผู้ที่อุปสมบททีหลังว่า “อาวุโส”) มีการท่องจำพระวจนะของพระพุทธองค์สืบต่อกันมา จนถึงสมัยการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๕ ที่ ประเทศลังกาจึงมีการบันทึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรก ซึ่งต่อมามีการแปลเป็นภาษาต่าง ๆ ทั่วโลก พระไตรปิฎก ถือได้ว่าส่วนใหญ่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระสงฆ์ควรแก่ การศึกษา ปัจจุบันพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยมีทั้งหมด ๔๕ เล่ม และมี การบันทึกเป็นพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์บนแผ่นซีดี ซึ่งจัดทำโดยสำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) และสำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดลมีย่อพระไตรปิฎก สำหรับประชาชน หรือฉบับเยาวชน รวมถึงมีการจัดทำคำบรรยายโดยพระสงฆ์ที่นำหลักธรรมจากพระไตรปิฎกมาขยายความ พระสงฆ์ ที่ ได้ รับการยอมรับในการศึกษาพระไตรปิฎกที่แตกฉานและมี ผลงานเป็นที่ แพร่หลาย เช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) เป็นต้น

การศึกษาที่เป็นอยู่ของพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ได้มีการจัดระบบในรูปแบบใหม่^{๑๖} คือ

๑. การศึกษาที่เป็นระบบของคณะสงฆ์เองโดยเฉพาะเป็นอิสระต่างหากจากระบบของรัฐ โดยคณะสงฆ์เป็นผู้จัดดำเนินการเอง ประกอบด้วย

๑.๑ การศึกษาที่ เรียกว่า “ปริยัติธรรมแผนกนักธรรม” ได้แก่ “นักธรรม” มี ๓ ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก เป็นการศึกษาในเนื้อหาที่เกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้า รวมถึงพระสาวกสำคัญๆ หลักธรรมของพระพุทธเจ้าในหัวข้อต่างๆ วินัยและข้ออันพึงประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ศาสนพิธีที่ว่าด้วยขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และเพื่อเป็นการฝึกฝนในการแสดงธรรม ก็มี วิ วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรมซึ่งเป็นการแต่งขยายพุทธศาสนสุภาษิตเพื่อการแสดงธรรม นอกจากนี้ ยังได้ มีการจัดเพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ ศึกษาด้วย

เรียกว่า “ธรรมศึกษา” และมีหลักสูตรเหมือนกับนักธรรมโดยเปลี่ยนเฉพาะส่วนของวิชาวินัยเท่านั้น

^{๑๕} เสฐียรโกเศศ, ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน, (พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๑๐), หน้า ๑๐๒.

^{๑๖} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ศาสนากับการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๓๔-๓๕.

๑.๒ การศึกษาที่เรียกว่า “ปริยัติธรรมแผนกบาลี” ซึ่งเรียกว่า “ประโยค” มีตั้งแต่ประโยค ๑-๒ ถึง เปรียญธรรม ๙ ประโยค เป็นการศึกษาภาษาบาลี คำ หลักการของภาษา การแปล การแต่งประโยค เป็นต้น เมื่อผู้เรียนได้ประโยค ๓ ขึ้นไป จะเรียกว่า “มหา” และถือว่าเปรียญธรรม ๙ ประโยค คือการศึกษาสูงสุดในระบบนี้ ซึ่งปัจจุบันมีการเทียบความรู้เท่ากับปริญญาตรีในทางโลก

๒. การศึกษาที่ อยู่ในระบบของรัฐหรือที่ คณะสงฆ์จัดให้สอดคล้องกับระบบของรัฐแบ่งเป็น

๒.๑ การศึกษาที่คณะสงฆ์จัดให้สอดคล้องกับระบบของรัฐ โดยหน่วยงานหรือบุคคล ในพระพุทธศาสนาเป็นผู้จัดดำเนินงาน ได้แก่

(๑) การศึกษาที่คณะสงฆ์รับเข้าเป็นการศึกษาคณะสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นการสถาปนาขึ้นโดยพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้ เป็นสถานศึกษาสำหรับพระสงฆ์ สามเณร ซึ่งปัจจุบันได้มี การขยายวิ ทยาเขตสู่จังหวัดต่าง ๆ เป็นการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ที่รวมหลักสูตรทั้งวิชาการทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกัน

(๒) การศึกษาที่รัฐกำหนดขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (มัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖) โดยจัดหลักสูตรที่รวมกันระหว่างวิชาสามัญกับวิชาพุทธศาสนา โดยยกเว้นวิชาพลศึกษาและเพิ่มวิชาธรรมะ วินัย ภาษาบาลีแทน

๒.๒ การศึกษาในระบบของรัฐ ซึ่งหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลจัดให้แก่พระสงฆ์ สามเณร ได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งปัจจุบัน เปิดกว้างให้เข้าศึกษาได้ตลอดหลักสูตร

๓. การศึกษาที่วัดจัดขึ้นเป็นอิสระต่างหากจากระบบคณะสงฆ์และระบบรัฐ เช่น จิตตภาวันวิทยาลัย โรงเรียนอภิศร เป็นต้น เป็นการจัดการศึกษาที่เปิดอิสระของแต่ละสำนัก^{๑๗}

บทบาทหน้าที่ ในการปฏิบัติตน^{๑๘} คือ การประพฤติตามหลักธรรมเพื่อความบริสุทธิ์ของตนและของสถาบันสงฆ์เป็นการน้อมนำธรรมะและวินัยมาปฏิบัติเป็นการอบรมในด้านความประพฤติระเบียบวินัยให้มีความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เรียกว่า ปฏิบัติศีลธรรมถึงการสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีสติ สัมปชัญญะ การปฏิบัติสมาธิ ภาวนาหรือเรียกว่าวิ ปัสสนาธุระอันเป็นการฝึกฝนอบรมจิตให้เป็นสมาธิให้มีพลังเพื่อนำไปใช้ในการกำจัดกิเลสความเศร้าหมองแห่งจิตและเกิดความรู้

^{๑๗} พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานคร พิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๓๙-๑๔๐.

^{๑๘} นางเยาว์ ปิฎกักรัณ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะจังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา ๒๕๓๒), หน้า ๖๔.

แจ้งเห็นจริง ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามทฤษฎีที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาข้างต้น (ปริยัติ) ได้ ผลคือ การดับทุกข์เป็นขั้น ๆ จนดับได้สิ้นเชิง พัฒนาคุณภาพจิตเสริมสร้างคุณภาพจิตและรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนการสมาธิ และการอบรมทางปัญญาให้เกิดความรู้ แจ้งที่สามารถชำระจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระ มองดู รู้จักและเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ทำการต่าง ๆ ด้วยปัญญา เป็นบทบาทในการปกครองบริหารตนและคณะสงฆ์ให้ เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสพระวาระเกี่ยวกับลักษณะของพระสงฆ์ผู้เป็นสมณะในทางพระพุทธศาสนาไว้ใน มหายมวรรค มูลปณณาสก มัชฌิมนิคาย ใจความว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แหละที่จะทำพวกเรา ให้เป็นสมณะ

๑. ภิกษุทั้งหลาย จริงแท้ พวกเธอต้องสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยhiriและโอตตปปะ

๒. ภิกษุทั้งหลาย กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้นคืออะไร คือสำเหนียกว่า กายสมาจาร ประพฤติชอบสม่ำเสมอด้วยกาย

๓. สำเหนียกว่า วจีสมาจาร การประพฤติชอบสม่ำเสมอด้วยวาจา

๔. สำเหนียกว่า มโนสมาจาร การประพฤติชอบสม่ำเสมอด้วยใจ

๕. สำเหนียกว่า อาชีวะของเราบริสุทธิ์แล้ว

๖. สำเหนียกว่า เราเป็นผู้สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย

๗. สำเหนียกว่า เราเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะอยู่เสมอ

๘. สำเหนียกว่า เราจักตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องต้น เราจักชำระจิตใจให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองโดยสิ้นเชิง

๙. สำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ

๑๐. สำเหนียกว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในศาสนานี้ มาเสพเสนาสนะอันสงัด คอยระวังจิต

๑๑. เธอก็น้อมจิตไปเฉพาะต่ออัสวักขยญาณ”

เพื่อให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย จึงได้ มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ กำหนดหน้าที่และอำนาจของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗, ๓๘ กล่าว คือ “มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้ ๑๖ ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม” ถ้าหากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามเจ้าอาวาสก็มีอำนาจตามมาตรา ๓๘ คือ “เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

๑. ห้ามบรรพชิต คฤหัสถ์ซึ่งมิได้อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสเข้าไปอาศัยอยู่ในวัด

๒. สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

๓. สั่งให้ บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัดหรือให้ทำ
ทัณฑ์บน หรือให้ ขอบมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้า

อาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือ
คำสั่งของมหาเถรสมาคม” ๑๗

๔.๒ หน้าที่ของพระสงฆ์

พระสงฆ์ในปัจจุบันได้นำมาว่า สมมุติสงฆ์ เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ที่ได้
ศึกษาคำสอนของพระพุทธองค์เป็นแนวปฏิบัติและได้สั่งสอนผู้อื่นมาจึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ ใน
ครั้งต่อมาเมื่อสัมพันธภาพระหว่างผู้เป็นฆราวาสกับพระสงฆ์เสื่อมลงพระเริ่มหมดบทบาทผู้นำทาง
ปัญญา กลายเป็นผู้นำทางพิธีกรรม มีพระสงฆ์อีกจำนวนหนึ่งที่ท่านดีด้วยความใฝ่ดีจึงท่านเอง จน
สามารถเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน ในสมัยโบราณ เมื่อมนุษย์มีสติปัญญายังไม่เจริญ รู้ความจริง
เกี่ยวกับความเป็นไปและความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลาย น้อยนักซึ่งเป็นมนุษย์ประเภทที่มีความรู้และ
สติปัญญาสูงในบรรดาคนเหล่านั้น ก็ได้พยายามค้นคิดและช่วยให้มนุษย์โลกในยุคสมัยนั้นได้รู้จัก
ความจริงที่ซ่อนเร้นในธรรมชาติ และเหนือธรรมชาติทั้งหลาย ตามกำลังสติปัญญาของตน ทำให้
มนุษย์รู้จักกับสิ่งที่ตนมองไม่เห็น ซึ่งมีอำนาจเหนือตนและรู้จักวิธีปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นแล้วนักบวช
เหล่านั้นก็รับเป็นผู้ทำการต่างๆ ที่เรียกว่าพิธีกรรม เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ นักบวชจึงมี
ความสำคัญอย่างมากเป็นที่เคารพบูชาศาสนาจึงเป็นส่วนสำคัญ พระสงฆ์จึงเป็นผู้นำทางศาสนาด้วย
การกระทำตามหน้าที่เพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาไขปัญหาชีวิตมนุษย์ในด้านส่วนเฉพาะบุคคลและ
หน้าที่ต่อสังคม พระสงฆ์เป็นผู้บำเพ็ญศาสนกิจเพื่อประโยชน์แก่สังคมมากมาย ทำให้วัดเป็นที่ตั้ง
ของสถาบันศาสนากลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและศูนย์กลางทางสังคม เป็นส่วนหนึ่งของ
ชุมชนมีหมู่บ้านมีการสร้างวัดใกล้หมู่บ้าน หรืออาจกล่าวได้ว่าวัดทำหน้าที่เป็นสถาบันสังคมครบ
รูปแบบ เช่น โรงเรียน สถานพยาบาล สภา สโมสร ที่พักแรมคนเดินทาง สถานบันเทิง
พิพิธภัณฑ์ สถานสงเคราะห์ เรียกได้ว่าเป็นทุกอย่างของชุมชน พระสงฆ์มีฐานะเป็นผู้นำทั้งทางจิตใจ
และทางสังคมได้รับความเคารพนับถือและบูชา เป็นที่เชื่อถือและยอมรับของบุคคล หน้าที่หลัก
ของพระสงฆ์ ได้แก่ หน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชน และทำประโยชน์แก่สังคม^{๑๘}

^{๑๘} จริยา จิตฺพร, ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและ
หน้าที่ของ พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล, ดร. (กฤษณา).วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗-๑๘

๔.๓ บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์^{๒๐}

บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ มี ๒ ประการ ได้แก่

- (๑). หน้าที่โดยพระธรรมวินัย และ
- (๒). หน้าที่ต่อสังคม

๔.๓.๑ หน้าที่โดยพระธรรมวินัย

หน้าที่โดยพระธรรมวินัย หมายถึง หน้าที่ที่พระธรรมวินัยโดยตรง รวมทั้งหน้าที่ที่คณะสงฆ์กำหนดให้ โดยมีดังต่อไปนี้

๑. รักษาศีลให้บริสุทธิ์ โดยที่ต้องรักษา คือ จาตุปาริสุทธิศีล เช่น ปาฏิโมกขสังวรศีล อิทธิยสังวรศีล อาชีวปาริสุทธิศีล ปัจจัยสันนิตศีล
๒. ทำกิจวัตรต่างๆ ให้ครบถ้วน กล่าวคือ ข้อปฏิบัติที่ต้องทำเป็นประจำ
๓. ศึกษาไตรสิกขา อันได้แก่ สीलสิกขา คือ การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย จิตตสิกขา คือ การทำจิตให้สงบ ปัญญาสิกขา คือ การใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญห
๔. บริหารคณะสงฆ์ตามตำแหน่งหน้าที่ พระภิกษุที่อุปสมบทแล้วหลายพรรษาและมีความรู้ทางพระธรรมวินัยพอสมควร มักจะได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้บริหาร ซึ่งแต่ละตำแหน่งมีหน้าที่ปฏิบัติต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน
๕. เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางออกไป โดยสามารถกระทำได้ทั้งในวัด นอกวัด แม้แต่การเดินทางไปไหนต่อไหนด้วยอาการสำรวมก็ถือว่าการเผยแผ่ไปด้วย
๖. ปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และปูชนียสถานในวัด ซึ่งนอกจากการซ่อมแซมแล้วยังต้องสร้างเพิ่มเติม
๗. สืบต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ติดไปตลอดการครองสมณเพศตลอดชีวิต

๔.๓.๒ หน้าที่ต่อสังคม

หน้าที่ของพระสงฆ์ต่อสังคม โดยจะมีทั้งหมด ๖ อย่าง ดังนี้

๑. อบรมให้ประชาชนมีคุณธรรม ไม่ทำความชั่ว รู้จักการนำหลักธรรมพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งการที่จะทำกิจกรรมดังกล่าวนี้พระสงฆ์สามารถทำนอกเหนือจากการกระทำปกติ
๒. จัดให้มีการอบรมสมาธิ เพื่อให้ประชาชนมีความสงบในจิตใจและมีความเจริญทางปัญญาสูง
๓. นำประชาชนมาประกอบพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

^{๒๐} http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1272629425&catid=02

[ออนไลน์], แหล่งที่มา, (๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖)

๔.อนุรักษ์ศิลปวัตถุ ปูนียวัตถุ และปูชนียสถาน และแนะนำประชาชนให้อนุรักษ์ด้วย

๕.แนะนำส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาท้องถิ่น และรักษาสีงแวดล้อม

๖.แนะนำประชาชนให้ช่วยกันรักษาป่า และสงวนพันธุ์สัตว์ป่า

นอกจากนั้น จริยา จัตพร^{๒๑} ยังได้กล่าวอีกว่า หน้าที่ของพระสงฆ์ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทได้แก่

๑. หน้าที่ต่อพระพุทธศาสนา

๒. หน้าที่ต่อสังคมและมนุษยชาติ

๑. หน้าที่ต่อพระพุทธศาสนา

๑) หน้าที่ในการศึกษาหาความรู้ พระสงฆ์เรียนพระธรรมวินัย คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เกิดความแตกฉานทั้งพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ตลอดจนศึกษาทั้งทางโลก ทางธรรมเพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งจะอธิบายและนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน

๒) หน้าที่ปฏิบัติ พระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ต้องเป็นพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย

๓) หน้าที่เผยแผ่และเผยแพร่ หลักพระธรรมวินัยเพื่อเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาอีกวิธีหนึ่ง เพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงสืบต่อไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก

๒. หน้าที่ต่อสังคมและมนุษยชาติ

เมื่อกล่าวถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมและมนุษยชาติมีดังต่อไปนี้

๑) หน้าที่พระวิทยากร

๒) หน้าที่ทางพิธีกรรม แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด ได้แก่

(๒.๑) งานมงคล การทำพิธีต่างๆ งานบวช งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานวันเกิดวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา

(๒.๒) งานอวมงคล ได้แก่ งานที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการตาย

(๒.๓) หน้าที่นักสังคมสงเคราะห์

(๒.๔) หน้าที่ครู อาจารย์

(๒.๕) หน้าที่เทศนา

(๒.๖) หน้าที่อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

^{๒๑} จริยา จัตพร, ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของ พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล, ดร. (กฤษณา).วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙

๔.๔ บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

พระสงฆ์เป็นผู้เสียสละ^{๒๒} ได้แก่ผู้ที่เสียสละทรัพย์สินสมบัติกับทั้งทั้งบ้านเรือนออกบวชเพื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เริ่มตั้งแต่โกณฑัญญะ หนึ่งในปัญจวัคคีย์และเป็นคณะแรกเมื่อเข้ามาอุปสมบทและประพาสและประพาสปฏิบัติจนสำเร็จอริยมรรค อริยผลก็ได้นามว่าอริยสงฆ์ ส่วนที่ยังไม่บรรลุลอริยมรรค อริยผล ดังเช่น พระภิกษุปัจจุบัน ก็ได้นามว่า สมมติสงฆ์ เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าและได้ศึกษาพระธรรมวินัยเป็นแนวทางประพาสปฏิบัติและได้ศึกษาพระธรรมวินัยเป็นแนวทางประพาสปฏิบัติและมีหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ เผยแผ่ และเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Public and Buddhist Propagation) ตลอดจนหน้าที่สั่งสอนผู้อื่น เรียกว่า หน้าที่ของพระสงฆ์ ผู้ที่ได้รับการนับถือจากประชาชน เหล่านี้ เรียกว่า พระสงฆ์

๔.๕ บทบาทหน้าที่ในพันธกิจของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน

หน้าที่ของพระสงฆ์เป็นการแสดงว่าพระสงฆ์นั้นเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ถ้าในยุคใดพระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ที่คลาดเคลื่อน ในยุคนั้นประชาชนก็จะขาดความนับถือ สังคมไม่เห็นคุณค่าทางพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนาก็จะเสื่อมลง แต่ถ้าในยุคใดที่พระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วน ในยุคนั้นพระสงฆ์ก็จะมีประชาชนนับถือมาก และพระพุทธศาสนาก็จะรุ่งเรือง ซึ่งทำให้เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ และเมื่อมีประชาชนมานับถือก็จะสร้างโบราณวัตถุและโบราณสถาน ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาที่สืบทอดพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากประชาชน มีเป้าหมายในการดำรงเพศโดยเฉพาะ มีภุมมิกขา ขอบังคับสำหรับสังคมสงฆ์โดยเฉพาะ จัดเป็นสังคมอีกสังคมหนึ่ง

การมีฐานะและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันไปจากประชาชนโดยทั่วไป ไม่ได้หมายความว่าพระสงฆ์จะต้องแยกตัวเด็ดขาดออกไปจากประชาชน และปลีกตัวอยู่โดยลำพัง เพราะจุดมุ่งหมายของชีวิตพรหมจรรย์นั้นโดยแท้จริง ก็เป็นจุดหมายสำหรับทุกคนหรือทุกชีวิต การออกบวชก็คืออุปบวชหรือวิธีการที่จะทำให้เข้าถึงจุดหมายนั้นได้โดยสะดวกและรวดเร็วขึ้น เมื่อบวชแล้วก็ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่เป็นเครื่องดำรงชีวิตด้านวัตถุจากประชาชน แลเมื่อปฏิบัติตามวิธีเพื่อเข้าถึงจุดหมายนั้นได้ผลสำเร็จทางสติปัญญาหรือจิตใจที่สูงขึ้นไป ก็สมควรจะต้องนำมาชี้แจงแนะนำแก่ประชาชน ที่ตนได้อาศัยปัจจัยสี่เลี้ยงชีวิตนั้นจึงเกิดเป็นข้อผูกพัน ในรูปการตอบแทนหรือให้และให้ตอบ เป็นวัตถุและจิตใจฝ่ายหนึ่ง แต่ไม่ใช่การซื้อขายหรือกู้ยืม เพราะประกอบด้วยคุณค่าทางจิตใจ อย่างน้อยก็ศรัทธาใน

^{๒๒} บุญมี แท่นแก้วและอุดมลักษณ์ แท่นแก้ว,พระสงฆ์,(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์,๒๕๔๓),หน้า ๒

ฝ่ายหนึ่งและความผูกพันนี้ก็ทำให้เกิดความสัมพันธ์ในแบบอาศัยซึ่งกันและกันขึ้นมาซึ่งมองเห็นได้ชัดในประวัติการณ์ของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะตลอดประวัติศาสตร์ของชาติเองจนถึงปัจจุบัน^{๒๓}

พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติพระธรรมวินัยแก่พระสงฆ์ เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ ซึ่งจะได้ปฏิบัติหน้าที่ได้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัยซึ่งได้ทรงบัญญัติไว้ ๑๐ ประการ^{๒๔} ดังต่อไปนี้

ก.ว่าด้วยประโยชน์แก่สงฆ์หรือส่วนรวม

๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ คือ เพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์ ซึ่งทรงชี้แจงให้มองเห็นคุณและโทษแห่งความประพฤตินั้นๆ ชัดเจนแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาไว้โดยความเห็นชอบร่วมกัน

๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์

ข.ว่าด้วยประโยชน์บุคคล

๓) เพื่อช่อมบุคคลผู้เกื้อยาก คือ เพื่อกำราบคนผู้ดำน (ขาดความละอาย) ประพฤติทราม

๔) เพื่อความผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลงาม

ค.ว่าด้วยประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์หรือแกชีวิตทั้งทางกายและทางใจ

๕) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน คือ เพื่อระงับปิดกั้นทางความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมีในปัจจุบัน

๖) เพื่อบำบัดอาสวะทั้งหลายอันจะเกิดในอนาคต คือ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมีในภพหน้าหรือภพหน้า

ง. ว่าด้วยประโยชน์แก่ประชาชน

(๗) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส

(๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว

จ.ว่าด้วยประโยชน์แก่พระศาสนา

๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

๑๐) เพื่ออนุเคราะห์วินัย หรือ รักษาพระวินัย^{๒๕}

^{๒๓} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต),สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย,(กรุงเทพมหานคร:ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สหประชาพาณิย์,๒๕๓๐),หน้า ๑๔-๑๖

^{๒๔} วิมหา.(ไทย)๑/๒๐/๓๗

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,(กรุงเทพมหานคร:บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมว โปรดักส์ จำกัด,๒๕๕๑),๒๔๑-๒๔๒

จึงอาจกล่าวได้ว่า พระสงฆ์นอกจากมีบทบาทหน้าที่ตามพระธรรมวินัยดังกล่าวมาแล้ว ในปัจจุบัน พระสงฆ์จึงมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญที่จะต้องกระทำเรียกว่า “การคณะสงฆ์”^{๒๖} หมายถึง งานของคณะสงฆ์ สิ่งหรือเรื่องที่คณะสงฆ์ต้องทำ สิ่งหรือเรื่องที่คณะสงฆ์ควรทำฐานะของคณะสงฆ์ หน้าที่ของคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มาตรา ๑๕ ตี(๑) และ(๓) และข้อ ๕ แห่งกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กล่าวถึง การคณะสงฆ์หรือหน้าที่ของสงฆ์ที่ควรกระทำไว้ ๖ ประการดังต่อไปนี้

- (๑) การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (การปกครอง)
- (๒) การศาสนศึกษา
- (๓) การศึกษาสงเคราะห์
- (๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- (๕) การสาธารณูปการ
- (๖) การสาธารณสงเคราะห์

๔.๕.๑ บทบาทหน้าที่ด้านการปกครอง

การปกครอง หมายถึง การกิจที่วัด โดยภิกษุผู้เป็น อาวาสหรือเจ้าคณะปกครอง ดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัด หรือในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของ มหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช การกิจด้านนี้ครอบคลุมไปถึงการที่ภิกษุได้ ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุ ทำหน้าที่พระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ในการให้การอุปสมบทกุลบุตร หรือจัดระบบความเป็นอยู่ในสังคมสงฆ์เน้นการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข

ในการปกครองคณะสงฆ์ เป็นบทบาทที่สำคัญ โดยเฉพาะสำหรับพระผู้ใหญ่หรือเจ้าอาวาส จะต้องปกครองดูแลพระบวชใหม่และภิกษุสามเณรในปกครอง โดยจัดการปกครอง เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาคณะสงฆ์ เป็นการสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อการพัฒนาชีวิตอัน ก่อให้เกิดประโยชน์สุข และความเป็นระเบียบเรียบร้อย มิใช่ปกครองเพื่อบังคับควบคุม โดยเฉพาะ การปกครองของยุคปัจจุบัน มีการบริหารจัดการ แบ่งหน้าที่ของพระสงฆ์ตามความสามารถและตาม

^{๒๖} พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์), วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ราไทยเพรส จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖

ความรู้และประสบการณ์ เพื่อให้ระบบปกครองมีความเข้มแข็งเป็นเอกภาพ เกิดประสิทธิผล สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย เพื่อความเจริญงอกงามแห่งพระพุทธศาสนา^{๒๗}

๔.๕.๒ บทบาทและหน้าที่ด้านการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในพระสัทธรรม ๒ ประการของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในปัจจุบันจัดการศึกษาสงฆ์เป็น ๒ ส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

การศาสนศึกษาหมายถึง ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ และมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขา การอบรมกาย วาจา จิตสิกขา การอบรมจิตใจ ปัญญาสิกขา การอบรม กาย วาจา ใจ ด้วยปัญญา^{๒๘} การศาสนศึกษาเป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา”ของคณะสงฆ์(ม.๑๕ ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินด้วยดี”^{๒๙} ซึ่งการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ระดับต่างๆให้เกิดขึ้นรู้สัจธรรม เมื่อรู้แล้วจะได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีและสร้างสรรค์ในตัวเอง ในคนอื่นและสังคม

๔.๕.๓ บทบาทหน้าที่ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน^{๓๐} เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย

^{๒๗} มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ, “รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก”, รายงานวิจัย (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์:มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๓๗

^{๒๘} พระครูปลัดอาทิตย อดุลเวที (ซองดี). “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต): ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗

^{๒๙} พระครูปลัดอาทิตย อดุลเวที. อ้างแล้ว, หน้า ๗๘.

^{๓๐} พระครูปลัดอาทิตย อดุลเวที. อ้างแล้ว, หน้า ๘๐

ได้แก่ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา^{๓๑}

๔.๕.๔ บทบาทหน้าที่ด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีโดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้อย่างแท้จริง

การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุกๆ วิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดนมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ในชีวิตประจำวัน การเผยแผ่พุทธธรรมถือว่าเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ในที่จะต้องทำหน้าที่สั่งสอนประชาชนให้มีความสุขเป็นคนดีมีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา^{๓๒} และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ สั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ บทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ ได้แก่ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของพระภิกษุสงฆ์

๔.๕.๕ บทบาทหน้าที่ด้านสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ”^{๓๓} ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการมีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน กล่าวคือ

^{๓๑} กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือจริยศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒), หน้า ๕-๖

^{๓๒} กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓๔-๑๓๕

^{๓๓} พระเทพปริยัติสุธี, เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๕๔-๕๕ (อัสสัมชัญ)

- ๑) การก่อสร้างและการบูรณาการปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน
- ๒) กิจกรรมอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง
- ๓) กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด กาเรียไร
- ๔) การศาสนสมบัติของวัด

๔.๕.๖ บทบาทหน้าที่ด้านสาธารณสงเคราะห์

สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน บุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือ การช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุนจนเจือกิจกรรมของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ ซึ่งจะเป็สาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำคำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของ ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง ฉะนั้น การสอนหนังสือก็ตีการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดีจัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น การสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะคือ

- ๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.)ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน
- ๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัดเป็นต้น
- ๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น
- ๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น^{๓๔}

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว พระสงฆ์ใช้บทบาทหน้าที่ตามที่มีอยู่ตามหลักพระธรรมวินัย และบทบาทหน้าที่ตามภารกิจของคณะสงฆ์ใน ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ในการส่งเสริมความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา โยเข้าไปมีส่วนร่วม เป็นคนกลาง เป็นผู้สนับสนุนให้ทั้งพระสงฆ์และประชาชนดำรงตนอยู่ในความสามัคคีเป็นคนดีของพระศาสนาและประเทศชาติ

^{๓๔} พระครูปลัดอาทิตย อดุลเวที (ของดี). “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต): ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒”,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๖),หน้า ๘๐

๔.๖ วิธีการของพระสงฆ์ในการส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา

วิธีการของพระสงฆ์ในการส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและแนวคิดของนักวิชาการที่เป็นพระสงฆ์ตามลำดับดังต่อไปนี้

พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า^{๓๕} หลักธรรมเพื่อการสมานฉันท์ ซึ่งจัดเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่หลักแห่งผาสุกวิหารธรรม หรือ หลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขมี ๕ ประการคือ

๑. เมตตากายกรรม การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา หมายถึง การแสดงออกทางกายบนพื้นฐานของความรัก ไม่มีความโกรธ ความเกลียดชังเจือปน ไม่ใช้ความรุนแรงทุกประเภท ไม่ทุบตี ไม่ฆ่าฟัน ไม่ทำลาย แต่แสดงออกทางกายให้บุคคลอื่นรับรู้ ได้ว่า การแสดงออกนั้นๆออกมาจากความเมตตา เพราะความเมตตา หรือความรักสากลเป็นธรรมชาติที่มนุษย์หรือแม้แต่สัตว์ก็สามารถรับรู้หรือสัมผัสได้

๒. เมตตาวจีกรรม การแสดงออกทางวาจาที่ประกอบด้วยเมตตา หรือพูดด้วยความเมตตา คำพูดที่ประกอบไปด้วยความเมตตานี้ จะไม่มี คำเท็จ คำหยาบ คำส่อเสียด คำเพ้อเจ้อ แต่จะมีแต่ความจริง ไพเราะ มีสาระ ผู้ฟังๆแล้วสบายใจไม่เป็นทุกข์ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาพบว่าการพูดเท็จ พูด คำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ เป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ก่อความแตกแยกทางสังคม ยิ่งพูดคำประเภคนี้นี้มากเท่าไรยิ่งเท่ากับเติมเชื้อไฟมากเท่านั้น ยิ่งยุคปัจจุบันนี้เป็นยุคที่ข้อมูลข่าวสารฉับพลัน ทั้งทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต การพูด เท็จพูดคำหยาบพูดส่อเสียดและพูดเพ้อเจ้อ จะถูกกระจายไปได้อย่างรวดเร็ว และสร้างความร้าวฉานได้กว้างขวางกระจายไปได้ทั้งโลกอย่างรวดเร็ว ในทางตรงกันข้าม หากได้พูด ความจริง พูดไพเราะ มีสาระ ผู้ฟังๆแล้วมีความสุขใจ โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ถ่ายทอดไป วาจาเช่นนี้จะเป็นตัวสร้างสมานฉันท์คือ ความพอใจร่วมกันในคำพูดที่ประกอบด้วยเมตตานี้

๓. เมตตาโมกรรม ความคิดที่ประกอบไปด้วยความเมตตา เป็นพื้นฐานของการพูดและคิด ถ้าจิตประกอบด้วยเมตตา เวลาพูดก็จะพูดออกมาด้วยเมตตา เวลากระทำก็จะกระทำด้วยความเมตตา ดูตัวอย่างเวลาพูดกับคนที่รักและตนกำลังรักใคร่อย่างเต็มที่ จะไม่พูดจาหยาบคายเลย หรือเวลาแสดงออกต่อหน้าคนที่ตนเองรู้สึกรักมาก จะแสดงความสุภาพอ่อนโยน เป็นที่น่าประทับใจเพราะภายในเป็นผู้สั่ง ดังที่ชาวพุทธพูดติดปากอยู่เสมอว่า ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว เมื่อใจอันเป็นนายประกอบไปด้วยเมตตา ย่อมสั่งการให้บ่าวคือกายและวาจาพูดและแสดงออกด้วยเมตตา หากมาตั้งใจ

^{๓๕} พระพรหมมิ่งคลาจารย์,

<http://www.oknation.net/blog/praprommonkalachan/2010/05/23/entry-3>, [ออนไลน์], แหล่งที่มา, (๒๐ มีนาคม ๒๕๕๖)

กันใหม่โดยยึดหลักที่ว่า สัตว์ทั้งหลาย ล้วนเป็นเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น จงเป็นสุขเป็นสุขเถิดแล้ว เราจะมาขัดแย้งทะเลาะเบาะแว้งแก่งแย่งกันทำไม อยู่ให้มีความสุขสงบไปทุกเวลานาทีที่ไม่ดีกว่าหรือ ไม่นานก็ต้องจากกันแล้ว ใครมีอำนาจมากมายล้นฟ้า มีเงินนับไม่ถ้วน แต่สุดท้ายก็ต้องทิ้งสมบัติไว้ข้างหลัง แม้แต่ร่างกายยังต้องอาศัยคนอื่นนำไปเผาไปฝังให้พ้นหูพ้นตา ไม่เป็นที่น่ารังเกียจของใครๆ คิดให้บ่อยๆแล้วจะได้คำตอบเองว่า จะทะเลาะกันอยู่ทำไม จะแก่งแย่งกันไปทำไม รักกันไว้ดีกว่า มีชีวิตอยู่กันด้วยความสงบดีกว่า อย่าต้องสละชีพเพื่อเติมเชื้อแห่งความขัดแย้งกันเลย คนที่ทำให้คนอื่นตายมากๆ หรือต้องตายเพราะสังเวทความขัดแย้งหรือขยายความขัดแย้งไม่ใช่วีรบุรุษ เป็นแน่แท้แต่วีรบุรุษต้องสร้างสันติภาพ นำความสงบเย็นมาสู่สังคม

๔. ทิฐิสามัญญตา มีความเห็นตรงกัน แม้เรื่องนี้จะทำได้ยากเพราะความเห็นของคนแตกต่างกันตามภูมิหลังและเงื่อนไขที่แตกต่างกัน แต่ความเห็นร่วมในทางสังคมและในทางการเมืองต้องมี เช่นจะต้องเห็นร่วมกันว่า สังคมต้องสงบ มีระเบียบ มีข้อตกลงที่เรียกว่ากฎหมายที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างเท่าเทียมกัน ความเห็นทางการเมืองจะต้องเห็นร่วมกันในภาพกว้างว่า การเมืองต้องสะอาด การเมืองคือการช่วยกันนอกความคิดเห็นเพื่อสร้างบ้านเมืองให้สงบสันติ มิใช่การเมืองที่สกปรก เห็นแก่ตัวและสร้างความวุ่นวายเพื่อช่วงชิงอำนาจกันจนบ้านเมืองหายนะ ต้องตระหนักเสมอว่า นักการเมืองจะยิ่งใหญ่แค่ไหนก็ต้องลงจากตำแหน่งและจากโลกนี้ไปในเวลาอันสมควร แต่ประเทศไทยจะต้องอยู่ต่อไป ทำอย่างไรจึงจะเป็นนักการเมืองที่เล่นการเมืองเพื่อสร้างรากฐานที่ดีงามแข็งแกร่งเพื่อให้ลูกหลานสืบสานสิ่งดีงามได้ต่อไป

๕. สีลสามัญญตา มีความเสมอกันโดยศีล ประชากรของประเทศ ไม่ว่าจะมีความคิดเห็นต่างกันอย่างใดก็คิดได้ แต่จะต้องคิดอยู่ในกรอบศีล การใช้สิทธิเสรีภาพนั้นใช้ได้แต่หากอยู่ภายในกรอบของศีลห้า แล้วจะไม่มีวันล่วงละเมิดทรัพย์สินชีวิตและสิทธิส่วนบุคคลของคนอื่นเลย นอกจากจะมีศีลตามศาสนาที่ตนนับถือ หรือชาวพุทธต้องมีศีลห้าเป็นตัวกำกับแล้ว จะต้องเคารพระเบียบ วินัย กฎ ระเบียบ วัฒนธรรม กฎหมายต่างๆที่สร้างขึ้นเพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง เชื่อกันว่า หากทุกคนหันมามองประโยชน์ของความสามัคคีและเห็นโทษของความแตกแยกได้ชัดเจนแล้ว หลีกเลียงเหตุแห่งความแตกแยก สร้างเหตุแห่งความสมานฉันท์ตามทางแห่งพระธรรมและเคารพกฎหมาย ความสมัครสมานสามัคคีหรือการสมานฉันท์จะต้องกลับมาสู่สังคมไทยในไม่ช้าเพราะชนชาติไทยเป็นชนชาติที่โชคมีทั้งศาสนาและกฎระเบียบวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม รอเพียงให้ปวงชนชาวไทยไม่ทอดทิ้งลูกขึ้นมาถือประเพณีธรรมและกฎหมายมาปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยทุกคนตระหนักว่า การสร้างสมานฉันท์ในชาติ มิใช่หน้าที่ของผู้นำประเทศหรือของใครคนใดคนหนึ่งแต่เป็นหน้าที่ของทุกคน ไม่ช้าความสงบจะกลับมาสู่บ้านเกิดเมืองนอนของเราอันเป็นที่รักอีกครั้งหนึ่ง สยามเมืองยิ้มก็จะกลับมาอีกครั้งหนึ่ง ขอเพียงลงมือทำพร้อมๆกันเลย

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยุร ธมฺมจิตฺโต)^{๓๖} เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, เจ้าคณะภาค ๒ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ศาสตราจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะเลขานุการของคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ได้กล่าวไว้ว่า ในกรุงโกสัมพี สมัยพุทธกาล พระวินัยธร ยึดในพระวินัยพระธรรมธร ยึดในพระธรรม ไม่สามัคคีกัน แยกแยกกัน พระพุทธองค์ ทรงประชุมสงฆ์ เทศนาเรื่อง ความสามัคคีก็แล้ว ก็ไม่สามารถทำให้พระสงฆ์ เลิกทะเลาะกันได้พระพุทธองค์ จึงทรงปลีกวิเวก เข้าไปอยู่ป่าเลไลยก์ ประชาชนจึงหมดศรัทธาในพระสงฆ์ทั้ง ๒ ก็กลืนใส่บาตร พระสงฆ์เดือดร้อน จึงต้องหันหน้ามาสามัคคีกันเข้าไปทูลเชิญเสด็จกลับกรุงโกสัมพี และ ยอมฟังโอวาทเห็นแตกต่างได้ แต่ต้องไม่แตกแยก จึงกลับมารวมกันได้ ในสภาวะบ้านเมือง ปัจจุบันก็แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม เห็นแตกต่าง ไม่หันหน้ามาพูดคุยกัน ความขัดแย้งก็ไม่สามารถยุติ ได้มีกลุ่มสันติวิธีได้เสนอตัว เป็นคนกลาง เรียก ทั้ง ๒ กลุ่มมาคุยกันได้แล้ว เป็นนิมิตรหมายอันดี ที่จะลดแตกแยกกันได้

พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร (สถุณี สิริโร)^{๓๗} วิธีการส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนาท่านกล่าวว่า ให้ใช้หลักคิดหลักธรรมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการสร้างความปรองดองของคนในสังคมไปประยุกต์ใช้ซึ่งเป็นหลักคิดหลักธรรมในการทำงานร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดำเนินการในองค์กร และอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อก่อให้เกิดสันติสุข สันติภาพ ภารดรภาพ ของคนในสังคม โดยหลักการหลักคิดหลักธรรมดังกล่าวนี้มีอยู่ ๑๐ ประการดังนี้ คือ

๑. มองกันในแง่ดี (Be optimistic) การมองคนและการมองโลกนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าเรามองคนและมองโลกในแง่ดี เราก็จะพบแต่คนดี ๆ และเรื่องดี ๆ หากเรามองคนและมองโลกในแง่ร้าย ก็จะมีแต่คนเลว ๆ คนร้าย ๆ และเรื่องที่ร้าย ๆ สุดท้ายกลายเป็นคนประเภท “เอาดีใส่ตัว เอาชั่วใส่คนอื่น” เรื่องการมองคนมองโลกนี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ว่า สุกสฺสํ วุชฺชฌณฺเญสํ อตฺตโน ปน ทุกฺทสฺมา โทษผู้อื่นเห็นง่าย โทษของตนเห็นยาก ดังนั้นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนว่า จงฉลาดมองคนและมองโลกในแง่ดี ด้วยเมตตากายกรรม เมตตาวาจากรรม และเมตตาโมหกรรม

๒. มิตรจิตที่ดีต่อกัน (Good rapport) เมื่อมวลหมู่มนุษย์ได้อยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกันในหน่วยงานองค์กร ในสังคมแล้วมีมิตรจิตที่ดีต่อกันด้วยการประสานใจ ประสานงาน ประสานประโยชน์ เมื่อพบหน้ากันก็ยิ้มแย้มแจ่มใส ยกมือไหว้สวัสดีกัน ทักทายซึ่งกันและกัน ใช้คำว่า

^{๓๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยุร ธมฺมจิตฺโต),

<http://www.boggang.com/viewdiary.php?id=panomsarakham&month>

^{๓๗} พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร., “รายงานการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐๔-๒๐๖

ขอโทษและขอบคุณให้ถูกเรื่องตามเหตุการณ์ สถานการณ์ และถูกกาลเทศะ ก็จะทำให้ปลูกไมตรีจิตที่ดีต่อกันไว้ได้อยู่ตลอดเวลา ก็จะเป็นเหตุปัจจัยนำไปสู่การสร้างสรรค์ความดีต่อกัน

๓. สร้างสรรค์แต่ความดี (Create goodness) เมื่อคนเรามองกันในแง่ดี มีไมตรีจิตที่ดีต่อกันแล้วก็จะเป็เหตุปัจจัยทำให้คิดดี ทำดี พูดดีต่อกัน ทำพูดคิดอะไรก็จะเป็นไปเพื่อประโยชน์ ประหยัด ปฏิบัติได้ คือ ทำความดีทำประโยชน์ต่อกันและกัน ยังส่งผลไปถึงหน่วยงาน องค์กร สังคม ประเทศชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ก็ได้รับประโยชน์สืบตลผลร่วมกัน คือ สันติภาพ สันติสุข ภราดรภาพ ด้วยการบำเพ็ญอรรถจริยาร่วมกันก็จะมีแต่ความสุข ความเจริญ ความมั่นคง ความไพบลุ้ยอย่างยั่งยืนตลอดไป

๔. นึกถึงความดีของกัน (Think of goodness of each others) การนึกถึงความดีของกันและกันว่า ผู้นั้นได้ทำสิ่งนี้ให้แก่เรา ได้ให้สิ่งนี้แก่เรา ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลเรา ได้ส่งเสริมสนับสนุนเรา ได้สงเคราะห์อนุเคราะห์เรา นั่นคือความกตัญญู รู้อุปการคุณที่ผู้อื่นทำให้แก่เรามีต่อเรา เราระลึกนึกถึงความดีของท่านผู้นั้น ก็จะหาโอกาสตอบแทนคุณความดีของท่านผู้นั้น นั่นคือกตเวที เมื่อถึงคราวที่จะต้องโกรธกัน ไม่ชอบใจกัน เกลียดชังกัน กระทบกระถ้งใจกัน ความพยายามทอาฆาตมาดร้ายจองเวรกรรมกัน ถ้าได้นึกถึงความดีของกันและกันแล้ว ก็จะทำให้ความโกรธกัน ไม่ชอบใจกัน เกลียดชังกัน กระทบกระถ้งใจกัน ความพยายามทอาฆาตมาดร้ายจองเวรกรรม บรรเทาเบาบางจางหายหมดไป และก็จะเป็เหตุปัจจัยทำให้เกิดความเคารพรักนัับถือให้เกียรติซึ่งกันและกันก็จะร่วมกันรักษาระเบียบวินัยเป็นอย่างดี

๕. ร่วมกันรักษาระเบียบวินัย (Maintain discipline) คำว่า วินัย แปลว่า นำไปแจ้ง นำไปวิเศษ นำไปต่าง ภาษาทางโลกและภาษาราชการ เรียกต่างกันไป เช่น ระเบียน วินัย กฎ กติกา ข้อบังคับ กฎหมาย จนกระทั่งสูงสุด คือ รัฐธรรมนูญ ส่วนภาษาทางพระศาสนา คำว่า วินัย หมายถึง ศีล ๕ สำหรับประชาชนทั่วไป ศีล ๘ สำหรับอุบาสก อุบาสิกา ศีล ๑๐ สำหรับสามเณร ศีล ๒๒๗ สำหรับพระภิกษุ ศีล ๓๑๑ สำหรับภิกษุณี มีคำกล่าวว่า **คนจะดีเพราะมีวินัย คนจะร้ายเพราะวินัยไม่มี** ดังนั้น สมาชิกในองค์กรในสังคมไทยเมื่อมีภาวะ คือ ความเป็นแตกต่างกันไป ก็ย่อมมีฐานะ คือ หน้าที่ ที่ต้องปฏิบัติต้องกระทำไปตามบทบาทอำนาจหน้าที่ที่ถูกหน้าที่ ถึงหน้าที่ พอดีแก่หน้าที่ แตกต่างกันไป ด้วยความสำรวมด้วยความเคารพในระเบียบวินัยอันดีงาม อันนำไปแจ้ง นำไปวิเศษ นำไปต่างนั้นๆ

๖. มีหัวใจพระพรหม (To have a Brahma heart) เมื่ออยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าจะ เป็นในองค์กรใด ในสังคมใด ถ้ามีจิตใจที่เพียบพร้อมไปด้วยพรหมวิหารธรรม คือ **มีเมตตาจิต** มีจิตใจรักใคร่ปรารถนาดีต่อกัน **มีกรุณาจิต** มีจิตใจสงสารคิดช่วยเหลือกันและกันให้พ้นความทุกข์ยากลำบาก **มีมุทิตาจิต** มีจิตใจชื่นชมพลอยยินดีในเมื่อพวกกันหรือผู้อื่นได้ดีมีความสุขความเจริญ **มีอุเบกขาจิต** มีจิตใจเป็นธรรม เทียงธรรม ยุติธรรม และหลีกเลี่ยงให้ห่างไกลจากพรหมวินาศเสีย คือ

๑) อีสริยมทนั มัวเมาบ้าอำนาจ

- ๒) ทุจจรีตม์ ยักยอก น้อโงง น้อราชฎ์บังหลวง
 ๓) กุหลกั หลอกลงพวกกัน บริวาร และคีนอื่น
 ๔) นิคคาหรี ปคคาโ ยกย่องคนชั่วคนเลว

เพราะพรหมวินาศ ๔ ประการนี้ย่อมนำมาแต่ความอยู่ร้อนนอนทุกข์ สังคมย่อมมีแต่ความพินาศ ประเทศชาติย่อมหายนะบอบข้าเสียหายโดยถ่ายเดียว เมื่อสมาชิกในหน่วยงานองค์กรในสังคม ต่างมีพรหมวิหารธรรมเป็นหลักประพฤติปฏิบัติประจำใจก็จะเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดความรู้รักสามัคคีได้โดยง่าย

๗. **สร้างสมความสามัคคี** (Unity promotion) เมื่อคนเราหรือสมาชิกในหน่วยงานองค์กร ในสังคมมีพรหมวิหารธรรม และหลีกเลี่ยงให้ห่างไกลจากพรหมวินาศแล้ว ก็จะเป็นเหตุปัจจัยสร้างความรู้รักสามัคคีความปรองดองสมานฉันท์ ซึ่งเกิดจากความชุ่มเย็น คือ เมตตาธรรม กรุณาธรรม เป็นต้น ก็จะเป็นเหตุปัจจัยทำให้เกิดความสามัคคี สามารถรวมตัวกันได้เป็นนิยต์เหมือนน้ำ เพราะมีความเที่ยงธรรม และไม่มีสองมาตรฐาน รู้จักอดใจ (ขันติ) รู้จักหยุดใจ (ฐิติ) รู้จักข่มใจ (ทมะ) จึงทำให้ความสามัคคีปรองดองตั้งอยู่ได้นานต่อเนื่องสม่ำเสมอ ดังคำกล่าวที่ว่า **“ไม่สิ้นธรรมคือไม่สิ้นดี ไม่สิ้นสามัคคี คือไม่สิ้นชาติ”** สามารถปรับตัวเข้ากับรูปการณ์ เหตุการณ์ และสถานการณ์ได้ทุกรูปแบบ ด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน วางตัวปฏิบัติตนได้เหมาะสม

๘. **มั่งมีความเสียสละ** (Sacrifice) เมื่อสมาชิกในหน่วยงานองค์กร ในสังคม มีความรู้รักสามัคคีปรองดองสมานฉันท์กันแล้ว ก็จะเป็นเหตุปัจจัยทำให้มีน้ำใจเสียสละ คือตัดใจ ตัดกรรมสิทธิ์ และตัดความยึดถือของตนด้วยการเสียสละวัตถุสิ่งของทรัพย์สินของทรัพย์ศฤงคาร ให้แก่หน่วยงานองค์กร และสังคมได้ ในเมื่อต้องสร้างประโยชน์สร้างความดีร่วมกัน และในเมื่อเกิดภัยธรรมชาติต่างๆ โดยที่สูญเสียสละอารมณ์ คือสละปล่อยวางอารมณ์ที่เป็นข้าศึกต่อความสงบใจ เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลงโง่เขลาเบาปัญญา ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า พึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต และพึงสละชีวิตเพื่อรักษาธรรม คือ ความถูกต้องเป็นธรรม ตามคำกล่าวที่ว่า **“ความเสียสละไม่มี ความสามัคคีไม่มา”** ความเสียสละเป็นเหตุปัจจัยทำให้คนเรา**รู้จักพอ** กล่าวคือ พอใจ พอใช้ พอได้ พอดี พอมี พอเพียง สันโดษ **รู้จักให้** กล่าวคือ ให้เกียรติ ให้โอกาส ให้อภัย **ให้น้ำใจ** กล่าวคือ ลักษณะเตรียมใจและทำใจ อะไรจะเกิดก็ต้องเกิด ช่างเถอะ ช่างเขา ช่างมัน ปลงใจ ปล่อยวาง ไม่ถือโทษ ไม่โกรธแค้น ไม่โจมตี ไม่บิศา อะไรดีให้รู้จักต่อ อะไรชั่วให้รู้จักตัด อะไรไม่ดีให้รู้จักต้าน อย่าทำบาปกรรมเพราะเห็นแก่ตัว อย่าทำความชั่วเพราะเห็นแก่คนอื่น

๙. **ลดมานะทิฎฐิ** (Misbelief reduction.) เมื่อสมาชิกในหน่วยงานองค์กร ในสังคม มีน้ำใจเสียสละ และสละปล่อยวางอารมณ์ที่เป็นข้าศึกต่อความสงบใจก็จะเป็นเหตุปัจจัยทำให้ลดมานะทิฎฐิลงได้ง่าย โบราณกล่าวไว้ว่า **“ยอมไม่เป็น เย็นไม่ได้”** เพราะมุ่งเอาชนะคะคานซึ่งกันและกัน จนกระทั่ง

ลืมนึกถึงความถูกต้องเป็นธรรม ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า อตตาทเว ชิตํ เสโยฯ ขณะตนนั้นแลดีที่สุดประเสริฐที่สุด คือ ขณะใจตนเองด้วยความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง เป็นต้น

๑๐. ไม่อคติต่อกัน (Unprejudiced) เมื่อคนเราหรือสมาชิกมีอคติ คือ มีความลำเอียง เพราะชอบ เพราะชัง เพราะกลัวต่ออำนาจวาสนา และเพราะหลงใหลเขาเบ้าปัญญา รู้เท่าไม่ทัน การณ์ต่อกันแล้วก็จะไปกันไม่ได้ คือ จะพัฒนาสร้างสรรค์อะไรก็เป็นไปได้ ถ้าตราบไต่ยังมีอคติ มีสองมาตรฐาน ด้วยเหตุนี้ จึงมีคำกล่าวไว้ว่า **คนโลภจะไม่รู้จักคำว่าพอเพียง คนลำเอียงจะไม่รู้จักคำว่ายุติธรรม ยุติธรรมไม่มี สามัคคีก็ไม่เกิด** ดังนั้น อคติ ความลำเอียง จึงเป็นที่มาของ อคติ ความไม่ชอบใจ อคติ ความไม่ชอบใจ จึงเป็นที่มาของ โกรธ ความโกรธ ความเดือดร้อนใจ โกรธ ความโกรธ ความเดือดร้อนใจจึงเป็นที่มาของ ปฏิฆะ ความกระทบกระทั่งใจ ปฏิฆะ ความกระทบกระทั่งใจ จึงเป็นที่มาของความคิดแบบปฏิบัติ โต้แย้ง โต้ตอบ ต่อด้าน หรือที่เรียกว่า อารยะขัดขืน ดังนั้นความไม่มีอคติต่อกัน จึงเป็นธรรมานุธรรมปฏิบัติ ที่สำคัญอันเป็นเหตุปัจจัย ทำให้คนเรามองกันในแง่ดี มีไมตรีจิตที่ดีต่อ สร้างสรรค์ความดี นึกถึงความดีของกัน ร่วมกันรักษา ระเบียบวินัย มีหัวใจพระพรหม สร้างสมความสามัคคี มั่นมีความเสียสละ ลดมานะทิฐิ

หลักการอยู่ร่วมกัน หลักการทำงานร่วมกันที่กล่าวมานี้เป็นหลักในการปฏิบัติในหน่วยงาน องค์กร ในสังคมเพื่อให้เกิดสันติภาพ สันติสุข ภารดรภาพ ความเจริญ ความมั่นคง ความไพบูรณ์ อย่างยั่งยืนตลอดไป

พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ(ใสว)^{๓๘} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวไว้ว่า สถานการณ์บ้านเมืองปัจจุบัน เป็นสถานการณ์ที่น่าวิตกกังวลยิ่ง เพราะเป็นช่วงที่มีการเผชิญหน้ากันระหว่างฝ่ายรัฐบาลและกลุ่มคนเสื้อแดง ซึ่งผลการเผชิญหน้ากันในครั้งนี้ยังไม่รู้ว่าจะออกมาอย่างไร ที่แน่นอนที่สุดคือความหายนะย่อยยับของประเทศชาติ และภาวะความเครียดของ ผู้คนในสังคมพุ่งสูงขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน และในการชุมนุมประท้วงในแต่ละครั้งกลับปรากฏว่ามีพระคุณเจ้าเข้าไปร่วมชุมนุมอย่างเปิดเผย คำถามของผู้คนในสังคมจึงมีออกมาจากทั่วทุกสารทิศว่า ทำไม เกิดอะไรขึ้น พระสงฆ์ยังตัดกิเลสตัณหาไม่ได้หรือ บ้านเมืองเกิดอะไรขึ้น พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความเมตตากรุณา เอื้ออาทรต่อกันและกัน เป็นศาสนาที่ไม่มุ่งสอนเรื่องสุดโต่ง ในทางตรงกันข้ามกลับมุ่งสอนความสมดุลของชีวิตและสรรพสิ่ง เพื่อชีวิตที่ดีงาม

ประเทศไทย โดยเดิมเรียกว่า สยาม เป็นสยามเมืองยิ้ม รอยยิ้มอันประทับใจของสยามประเทศยังติดตาตรึงใจของนักท่องเที่ยวทั่วโลกที่ยากจะลืมเลือนอยู่ๆ บ้านเมืองก็กลับพลิกผันชั่วข้ามคืน เริ่มต้นจากมีผู้ชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาลอย่างรุนแรงชนิดตาต่อตา ฟันต่อฟัน คนกลุ่มนี้ใช้

^{๓๘} พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ

สัญลักษณ์สีเหลือง การประท้วงครั้งนั้นนำความเปลี่ยนแปลงหลายๆ อย่างมาสู่สังคมไทย ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ปราบปรามการก่อกวนการกบฏ และสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือ การแตกแยกของสังคมที่ปริร้าว่าที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ชนชาติไทย และในการประท้วงครั้งนี้มีสำนักสันติโศกที่เรียกคำแทนตัวว่า สมณะ เข้าร่วมในกระบวนการอย่างเปิดเผยและเผด็จร้อนที่สุด หลังจากรัฐบาลนำโดยนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ มีอันต้องล้มไป คุณอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ รวบรวม ส.ส. ได้และเป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาล กลุ่มคนเสื้อเหลืองก็ได้สลายตัวไปกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่ากลุ่มเสื้อแดงที่ก่อตัวมาตั้งแต่หลังรัฐประหารปี ๒๕๔๙ ก็เข้มแข็งขึ้น และทำการประท้วงรัฐบาลชนิดกลับข้างกันเลยทีเดียว

ในขณะที่เดียวกันการชุมนุมของกลุ่มเสื้อแดงนี้ปรากฏว่ามีพระคุณเจ้าออกมาร่วมการชุมนุมอย่างเปิดเผยอย่างน้อย ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มอาสาพัฒนาสันติวิธี และกลุ่มร่วมสามัคคี ซึ่งมีสมาชิกสงฆ์จำนวนมากพอสมควร บทบาทดังกล่าวของพระสงฆ์จะขัดหู ขัดตาของผู้คนอยู่บ้าง

แต่ต้องมองให้ลึกกว่าในแต่ละครั้งที่พระสงฆ์ออกมาเคลื่อนไหวนั้น มีแรงจูงใจจากอะไร มีอะไรเป็นตัวแปรหรือเงื่อนไข เช่น การชุมนุมของกลุ่มเสื้อแดงครั้งนี้ พระสงฆ์ส่วนใหญ่เดินทางมาจากภาพเหนือและภาคอีสาน นั้นแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวพันแบบพึ่งพาระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ถึงอย่างไรก็ตามพระสงฆ์เองต้องตระหนักถึงภาวะและบทบาทของตนเองให้ชัดเจน ต้องยึดวิโรธนะ คือความบริสุทธิ์ยุติธรรมและความถูกต้อง มุ่งแสวงหาทางออกของบ้านเมืองมากกว่าเป็นเครื่องมือทางการเมืองและขอให้พึงระลึกว่า ฟ้ากาสาพัสตร์คือธงชัยของพระอรหันต์ ต้องเป็นหลัก ให้สติ ให้ธรรมะ เพื่อเยี่ยวยาสังคมให้หลุดพ้นจากวิกฤติให้ได้นี่คือบทบาทของพระสงฆ์ในสถานการณ์บนความขัดแย้งทางการเมืองที่เราร้อนที่สังคมพึงแสวงหา ณ เวลานี้

พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตญาโณ^{๓๙} เจ้าคณะอำเภอเมืองสงขลา เจ้าอาวาสวัดหัวป้อมใน อ.เมือง จ.สงขลา กล่าวว่า สำหรับความขัดแย้งของคนในชาติในบ้านเมืองที่เกิดขึ้นในขณะนี้ ประชาชนสามารถช่วยกันได้โดยเบื้องต้น โดยยึดตามแบบของพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่า ให้รู้จักแผ่เมตตา แสดงความรักความปรารถนาดีต่อกัน ให้เห็นว่าเราเป็นเพื่อนร่วมชาติ และไม่ก่อเวรก่อกรรมต่อกันและกัน ไม่พยายามหาข้อหาให้รู้จักอภัยต่อกันถึงความผิดพลาดที่เกิดขึ้น และให้ตั้งความปรารถนาดีโดยคิดว่าอยากให้ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุขเหมือนกัน ให้ทุกคนอยู่รอดปลอดภัย ถ้าทุกคนในชาติร่วมด้วยช่วยกันอย่างนี้ก็จะสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เพื่อที่บ้านเมืองของเราจะได้ยุติสงบเสียที แล้วก็พยายามนึกถึงในหลวง ที่พระองค์ท่านอยากเห็นบ้านเมืองของเรามีความสุข ประชากรอยู่เย็นเป็นสุขกัน ทำเพื่อพระองค์ท่าน เพื่อให้พระองค์ท่านได้มีความสุขกับการที่ได้เห็นคนในชาติรักกัน คนในชาติรู้จักสามัคคีกัน เท่านั้นถือว่าเป็นการช่วยบ้านเมืองได้ระดับหนึ่ง ได้นำหลักพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระ

^{๓๙} พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตญาโณ, <http://77.nationchannel.com/playvideo.php?id=87218>, [ออนไลน์], แหล่งที่มา (๑๘ มีนาคม ๒๕๕๖)

สัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงตรัสว่า ให้รู้จักแผ่เมตตา แสดงความรักความปรารถนาดีต่อกัน ให้เห็นว่าเราเป็นเพื่อนร่วมชาติ และไม่ก่อเวรก่อกรรมต่อกันและกัน ไม่พยายามทออาฆาต ให้รู้จักอภัยต่อกันถึงความผิดพลาดที่เกิดขึ้น มาทำการแสดงพระธรรมเทศนาให้กับประชาชนที่เดินทางมาทำบุญที่วัดและเมื่อได้รับนิมนต์ไปแสดงพระธรรมเทศนาในงานต่างๆที่มีประชาชนเป็นจำนวนมาก ก็ได้พยายามพูดถึงในเรื่องความรักความสามัคคีของคนในชาติให้ทุกคนได้มองเห็นและนำไปคิดเป็นการบ้านเพื่อแก้ปัญหาลดความขัดแย้งของคนในชาติ โดยเน้นถึงองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระองค์ท่านอยากเห็นบ้านเมืองของเรามีความสงบสุข ประชากรอยู่เย็นเป็นสุขกัน และขอให้ทุกคนทำเพื่อพระองค์ท่าน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและวิธีการของพระสงฆ์ในส่งเสริมลดความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา นั้น สรุปได้ว่า พระสงฆ์ใช้บทบาทตามภาวะที่มีอยู่เข้าไปมีส่วนร่วมการดำเนินกิจกรรมกับพระสงฆ์และประชาชน ตามภารกิจของพระสงฆ์ใน ๖ ด้านได้แก่ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ โดยสื่อกลางระหว่างศาสนจักรและอาณาจักร เพื่อการดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนั้นใช้วิธีการส่งเสริมลดความขัดแย้งโดยทำหน้าที่สั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติตามหลักศาสนาสุกวิหารธรรม มีเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาโมหกรรม มีทิวฐิสามัญญตา มีศีลสามัญญตา และดำรงตนอยู่ในความเป็นกลาง ไม่คลาดเคลื่อนจากความเป็นธรรม ตั้งมั่นอยู่ในพรหมวิหารธรรม ไม่มีอคติ ประกอบด้วยสังคหวัตถุธรรม สามัคคีธรรม